

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Markt (Houthulst, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2022L37 & 2023B277
februari 2023

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK 2022L37 + VOORONDERZOEK MET
INGREEP IN DE BODEM 2023B277

DEEL 2: PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Colofon

Ruben Willaert NV
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Jasper Deconynck en Fedra Slabbinck

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2023

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV

Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

Inleiding.....	6
1 Programma van maatregelen.....	7
1.1 Gemotiveerd advies over het al dan niet nemen van maatregelen	7
1.1.1 Volledigheid van het uitgevoerde onderzoek	7
1.1.2 Impactbepaling	7
1.1.3 Aan- of afwezigheid archeologische site	9
1.1.4 De waardering van een archeologische site	11
1.1.5 Advies	12
2 Bibliografie.....	14

FIGURENLIJST

Figuur 1: Fasering werken weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, meest recent (bron: Geopunt).....	8
Figuur 2: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, meest recent (bron: Geopunt).....	8
Figuur 3: Zone geen bodemingrepen weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, meest recent (Bron: Geopunt).	9
Figuur 4: plan met projectie van de werkputten t.o.v. orthofoto (@Geopunt).	10
Figuur 5: plan met projectie van de werkputten tov kadaster (@Geopunt).	10
Figuur 6: allesporenkaart proefsleuven 1 tem 6, vlak 1, op GRB (@ Geopunt)	11
Figuur 7: allesporenkaart proefputten 7 tem 11, vlak 1, op GRB (@ Geopunt).....	12

TABELLENLIJST

Geen gegevens voor lijst met afbeeldingen gevonden.

Inleiding

De opdrachtgever plant de herinrichting van het marktplein te Houthulst (West-Vlaanderen).

Houthulst grenst ten noorden aan Diksmuide, ten oosten aan Kortemark en Staden, ten zuiden aan Langemark-Poelkapelle en ten westen aan Lo-Reninge. Doorheen de gemeente stroomt de Stenensluisvaart.

Het projectgebied omvat het volledige marktplein van Houthulst.

De ingrepen voorzien in de werken vinden plaats op volgende kadastrale percelen binnen de hierboven beschreven extremititeiten: Houthulst, Afdeling 1, Sectie D, nr's: 16g21, 16z28, 13d, 16a41, 16b41, 16r41.

De archeologienota word opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 27 115 m².

Aangezien de geplande bodemingrepen de drempelwaarden ingesteld door het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid overschrijden, dient conform het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, aangepast met het decreet houdende de wijziging van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 naar aanleiding van de ex-post evaluatie, een archeologisch vooronderzoek te worden uitgevoerd en een archeologienota te worden opgemaakt.

Ruben Willaert nv werd aangesteld om het bureauonderzoek uit te voeren. Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel maatschappelijk onwenselijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning. Het onderzoeksgebied fungeert als gemeentelijk park/plein. Daarom werd geopteerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een archeologienota werd aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek werd nagegaan of er op het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of (gedeeltelijke) vrijgave mogelijk is. Deze melding werd bekrachtigd door Onroerend Erfgoed.

Ruben Willaert nv werd aangesteld om het vooronderzoek met ingreep in de bodem (proefsleuven en proefputten) uit te voeren met daaropvolgend advies naar eventueel onderzoek, werfbegeleiding of vrijgave. Dit wordt in het verslag van resultaten van de archeologienota besproken onder het bureauonderzoek en gebeurde volgens het PvM van de bekrachtigde melding.

Deze tekst behelst het programma van maatregelen van het bureauonderzoek en het proefsleuvenonderzoek, waarin een advies wordt geformuleerd naar vrijgave toe.

1 Programma van maatregelen

1.1 Gemotiveerd advies over het al dan niet nemen van maatregelen

1.1.1 Volledigheid van het uitgevoerde onderzoek

Het uitgevoerde bureau-, en proefsleuvenonderzoek leverde voldoende informatie op om de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats te kunnen bevestigen en waarderen. Het onderzoek leverde in functie van deze archeologienota voldoende gegevens op om een gefundeerd advies te formuleren.

1.1.2 Impactbepaling

De opdrachtgever plant de heraanleg van het bestaand marktpluin van Houthulst.

De geplande werken omvatten de heraanleg van de bestaande wegnis, de heraanleg van de bestaande paadjes binnen de 2 kerkhoven én de heraanleg van het volledige plein ten zuiden van de kerk.

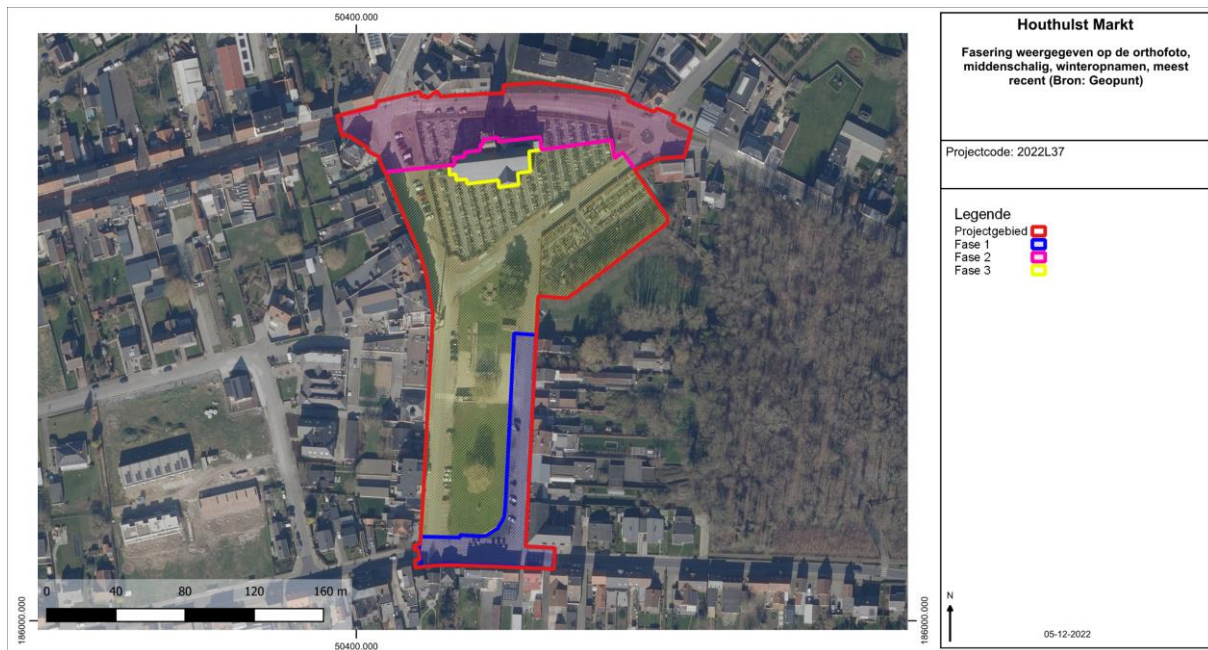
De bovenbouw van de bestaande wegnis wordt over het volledige projectgebied opnieuw aangelegd. **De bestaande riolering blijft behouden.** Voor de heraanleg van de wegnis wordt een bodemingreep voorzien van ca. 50 cm-mv. Een deel van de bestaande wegnis valt samen met een kerkhof uit de 19^e eeuw. Hier zal bij de heraanleg van de wegnis niet dieper uitgegraven worden dan de bestaande funderingspakketten en wordt dus geen bijkomende bodemingreep voorzien. (cfr. Infr. 1.4.3.3).

Binnen de 2 kerkhoven zullen de **bestaande paadjes** opnieuw aangelegd worden. De bestaande verharding wordt verwijderd en er wordt nieuwe verharding voorzien. De diepte van de bodemingrepen zal niet dieper reiken dan de bestaande funderingspakketten en de contour van de nieuwe paadjes valt integraal samen met deze van de bestaande paadjes. Er wordt binnen de kerkhoven nergens bijkomende verharding voorzien.

Het volledige plein ten zuiden van de kerk wordt opnieuw aangelegd. Het monument en het bestaande gebouw dat eigendom is van de gemeente, blijven wel behouden. Ook de 2 grote bomen binnen de pleinzone blijven gevrijwaard. Voor de heraanleg van het zuidelijk plein/park moet een bodemingreep gerekend worden van ca. 50 cm-mv. **De zone ten noorden van het Markthuis** waar het oorlogsmonument is gelegen zal een heraanleg van het grasplein krijgen met een ingreep van 30 cm diep.

In functie van de doorgang van het verkeer worden de werken in 3 fases voorzien. Een eerste fase heeft betrekking op het zuidoostelijk terreindeel, waarbij de zuidelijke en oostelijke wegnis opnieuw wordt aangelegd. Deze eerste fase heeft een oppervlakte van ca. 2795 m², de tweede fase heeft betrekking op het noordelijk terreindeel en omvat de heraanleg van de noordelijke wegnis en de heraanleg van de paadjes in het noordelijk deel van het naoorlogse kerkhof. Deze tweede fase heeft een oppervlakte van ca. 6507 m². In een derde en laatste fase wordt de oostelijke weg en het marktpluin heraangelegd. Deze 3^e fase heeft een oppervlakte van ca. 16 775 m².

Figuur 1: Fasering werken weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, meest recent (bron: Geopunt).

Figuur 2: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, meest recent (bron: Geopunt).

Figuur 3: Zone geen bodemingrepen weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, meest recent (Bron: Geopunt).

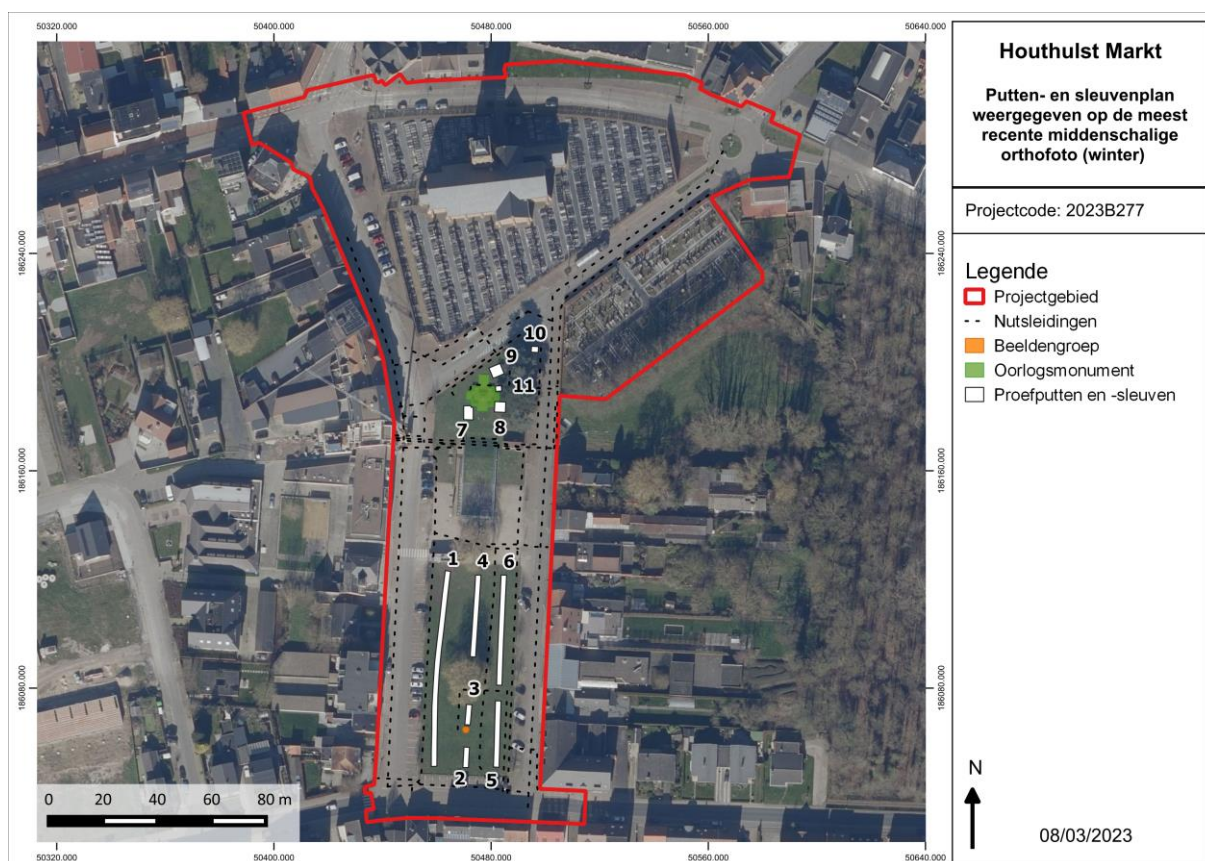
1.1.3 Aan- of afwezigheid archeologische site

In gedeeltelijke overeenstemming met het Programma van Maatregelen van de melding werd het onderzoeksgebied (marktplaats) onderzocht door middel van zes proefsleuven (WP1 tem WP6) en vijf proefputten (WP 7 tem WP 11). Binnen deze werkputten werd gewerkt in één vlak. De 11 werkputten hebben een gezamenlijke oppervlakte van 428,20 m² waarvan 366,65m² sleuven en 61,55m² proefputten.

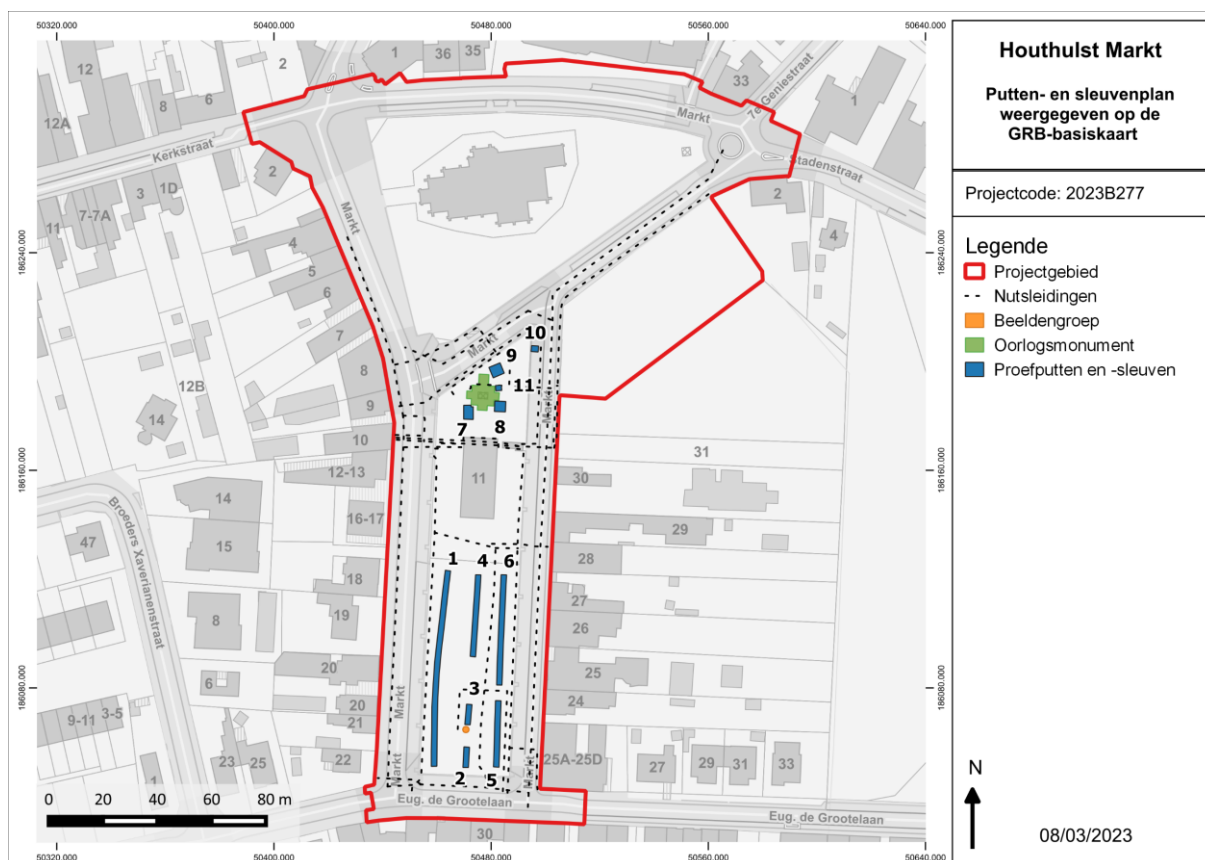
In totaal 45 sporen, verspreid over de 11 werkputten, werden geregistreerd gaande van het midden van de 19^e tot het midden van de 20^e eeuw. De oudste sporen zijn te plaatsen in de 2^e helft van de 20^e eeuw met de bouw van de kerk. Deze heeft zeer sterk geleden onder wereldoorlog 1 net als de rest van het huidige marktplaats. Na de eerste wereldoorlog zien we een nivellering van het terrein met minimaal aanwezige jongere sporen.

De geregistreerde sporen tonen een sterke antropogene impact op de bodem van het projectgebied. Indicaties van oudere historische periodes in de vorm van verspitte scherven of vergraven sporen zijn niet geattesteerd.

Er werden geen vondsten ingezameld. Monsters voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek zijn niet genomen.

Figuur 4: plan met projectie van de werkputten t.o.v. orthofoto (@Geopunt).

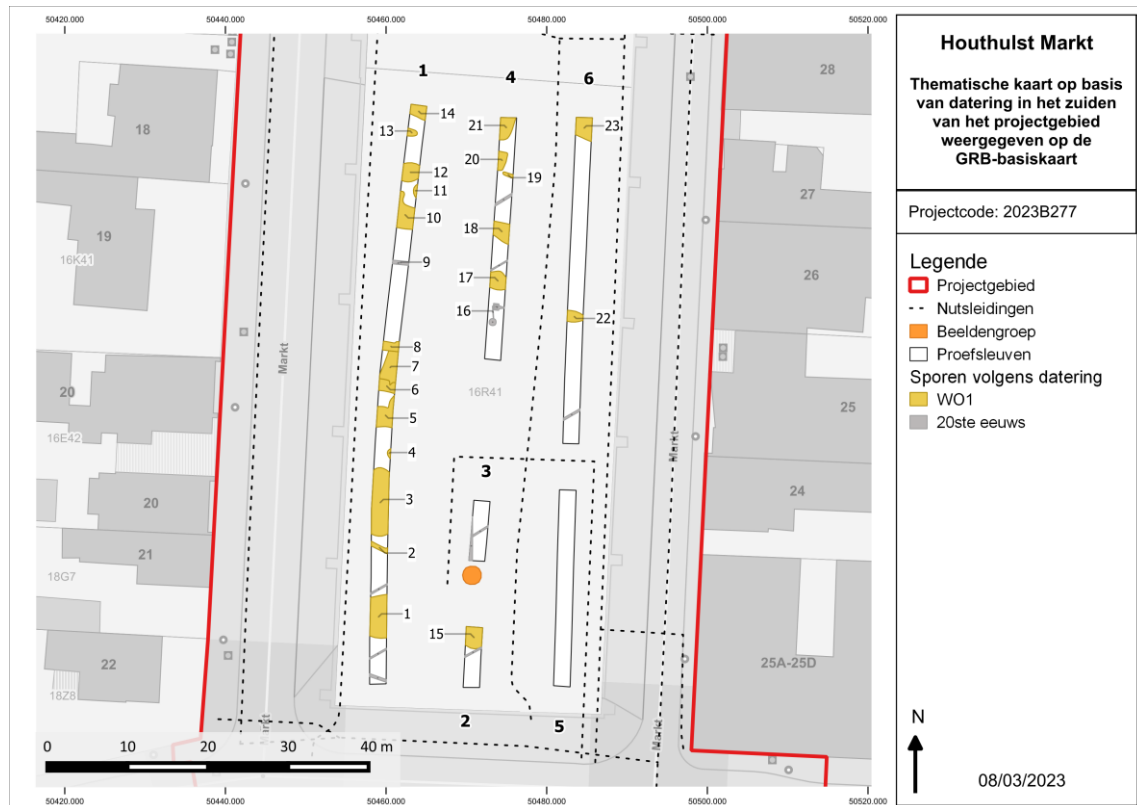

Figuur 5: plan met projectie van de werkputten tov kadaster (@Geopunt).

1.1.4 De waardering van een archeologische site

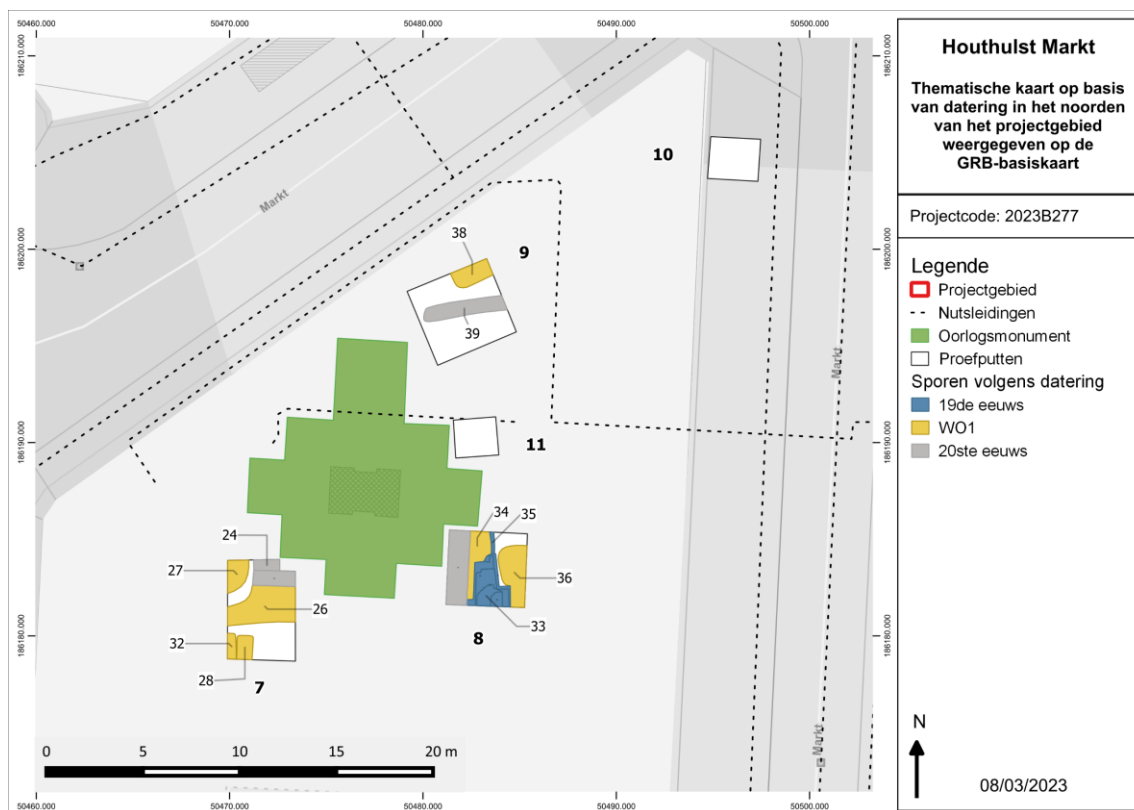
Tijdens het onderzoek zijn verspreid over de werkputten sporen aangetroffen uit de 2^e helft van de 19^e eeuw tot de 2^e helft van de 20^e eeuw. De oudste sporen met betrekking tot de kerk werden in het noorden aangetroffen (werkput 8). De kerk heeft sterk geleden onder de aanwezige beschietingen van de eerste wereldoorlog. We zien een groot aantal bomkraters en een handvol vermoedelijke loopgraafsegmenten. Allen bevatten geen vondstmateriaal. Het terrein is lokaal met één, heel lokaal met twee lagen genivelleerd kort na de wereldoorlog. Jongere sporen zijn miniem aanwezig binnen het projectgebied.

Sporen van oudere historische periodes, al dan niet verspit, werden niet aangetroffen.

Figuur 6: allesporenkaart proefsleuven 1 tem 6, vlak 1, op GRB (@ Geopunt)

Figuur 7: allesporenkaart proefputten 7 tem 11, vlak 1, op GRB (@ Geopunt)

1.1.5 Advies

Gezien het resultaat wordt een **vrijgave geadviseerd** van het projectgebied.

In de proefsleuven werden enkel wereldoorlog 1 bomkraters en loopgraven aangetroffen. De bomkraters bevatten enkel schrapnelfragmenten en bouwpuin. De loopgraven zijn niet structureel uitgewerkt en bevatten net als de bomkraters geen vondstmateriaal. Ze bevinden zich buiten het bereik van de werken en een veiligheidsmarge; -60 cm mv. in het zuiden en -70 cm mv. in het noorden. Indicaties van de barak (locatie gekend op basis van de luchtfoto's) zijn enkel geattesteerd in de grotere diameter van bomkraters op die locatie gevuld met heel veel bouwpuin.

Het archeologisch leesbare vlak in het noorden is sterk wisselend door de aanwezige nivelleringslagen en aanwezige bomkraters.

Restanten van de kerk zijn enkel geattesteerd in werkput 8 op -27 cm diepte. Deze werkput bevindt zich tegen de zuidoostelijke hoek van het oorlogsmonument. In deze zone van het plein (ten noorden van het Markthuis) zijn de werken beperkt tot -30cm waarbij de graszoden er af zullen gehaald worden met de aanleg van een nieuw grasplein. In het oosten wordt een nieuw pad aangelegd met uitgraving tot 36 cm diepte. Er zijn geen diepere werken in deze zone ingeplant. Meer naar het zuiden (ten zuiden van het Markthuis) worden de werken opgesplitst in de heraanleg van het grasplein (-30 cm) met behoud van de twee bomen en bij de wandelpaden wordt er een koffer uitgegraven van een 36tal cm diep.

Het betreft hier een tegen de muur ingewerkte zuilenpilaar die reeds sterk is afgebroken en verweerd. De muur waartegen de zuil is gebouwd attesteert zich op -40 cm diepte.

Het merendeel van de muur bevindt zich echter op grotere diepte (-47 cm). Ook hier zien we zeer duidelijk de impact van de bombarderingen met zelfs de vernieling van de geattesteerde muur in het vlak. Op en rondom zien we in de profielen vernielingen tot op de bodem van het aangelegde vlak (werkputten 7 en 8).

De kerk kent aan aanvang van aanleg in 1858 en wordt zeer sterk vernield in de eerste wereldoorlog. De opbouw van de kerk is universeel en gekend door de tekening van architect Joseph Vierin in het begin van de 20^e eeuw. Dit naar aanleiding van geplande uitbreidingswerken. Ook staat deze afgehaald op de historische kaarten (cfr supra). De kaart van deze kerk (tekening Vierin) staat vermeld in de nieuwe publicatie van Vanassche (Vanassche 2023). We bevinden ons op de hoek van het noordelijk transept waarbij enkel sporen van de kerk kunnen verwacht worden naar het oosten en vooral naar het zuiden.

Uitbreidingen op werkput 8 waren hier niet mogelijk door de ligging van de werkput tegen het oorlogsmonument. Deze is gefundeerd op een dikke betonnen plaat die zich 1 m buiten zijn zichtbare omranding uitstrekt ondergronds. Verdere uitbreidingen naar het oosten is niet mogelijk door de aanwezigheid van de sterk overhangende bomen die behouden blijven en waarbij het gras met kleiner materiaal opnieuw zal worden aangelegd. Het oostelijk profiel in werkput 8 toont reeds de aanwezigheid van één heel grote impactkrater net als het noorden die voor een vernieling van de muur heeft gezorgd tot op een diepte van 120 cm. Meer naar het zuiden bevindt zich het Markthuis met in het noorden ervan, op 2m ten zuiden van werkput 8, bijhorende elektrische installatie alsook de gefundeerde palenmasten. Beide laten niet toe verdere uitbreidingen te doen. Verdere indicaties van de kerk zijn niet geattesteerd net als de vermoede begravingen rond de kerk.

Gezien de beperkte bodemingreep in deze noordelijke zone van het marktplaatsplein, -30 cm met lokaal -36 cm, in combinatie met de reeds opgedane info uit het vooronderzoek en de zeer sterk aanwezige vernieling uit de eerste wereldoorlog wordt er een vrijgave geadviseerd.

Verder onderzoek in de vorm van een vervolgonderzoek zou ons inziens weinig nuttige archeologische kennisvermeerdering met zich mee brengen en is daardoor zowel vanuit wetenschappelijk archeologisch standpunt als vanuit een kosten-baten overweging niet opportuun.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2022

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

NGI Cartesius

Inventaris onroerend erfgoed.

wikiwand

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Vanassche J. 2023, 100 jaar Sint Jan de Doper kerk Houthulst, stad Houthulst.